

С.І. Шевчук

О.І. Єловець, м.Житомир

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ, ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНИХ ВИХОВАНЦІВ
ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЕКОЛОГО-
НАТУРАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ**

В статті розкриті поняття «обдарованість» та «інтелектуальна обдарованість старшокласників», а також висвітлена специфіка прояву інтелектуальної обдарованості у дітей старшого шкільного віку. Крім того, розглянуті проблемні аспекти процесу самореалізації та професійного становлення інтелектуально обдарованих старшокласників позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю. Дані рекомендації педагогам, керівникам гуртків щодо роботи з цією особливою групою учнів.

Ключові слова: інтелектуальна обдарованість, позашкільні навчальні заклади, інтелектуально обдарована особистість, самореалізація, професійне становлення.

Актуальність. Перед сучасною школою та позашкільними навчальними закладами постало завдання максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особи, формування людини як суб'єкта соціального та професійного життя, підготовки її до самовизначення, самовдосконалення та самореалізації. Державна цільова програма роботи з обдарованою молоддю спрямована на забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу нації шляхом створення оптимальних умов для виявлення обдарованої молоді, надання підтримки в розвитку творчого потенціалу, самореалізації, професійного становлення такої молоді та її

постійного духовного самовдосконалення і є основою розробки програм роботи з обдарованою молоддю [10, с.3-4].

Відтак, нові завдання актуалізують проблеми, пов'язані з підготовкою вчителя, оскільки саме йому відводиться провідна роль у реалізації накреслених перетворень. Центральним завданням модернізації освіти, провідним принципом державної освітньої політики визнають підготовку педагогічних працівників, створення умов для формування освіченої, творчої особистості вчителя, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі.

Проблема діагностики та розвитку інтелектуальної обдарованості старшокласників у позашкільних навчальних закладах еколого-натуралістичного профілю на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти та науки є досить актуальною, тому **мета нашої статті** розкрити такі поняття як «обдарованість», «інтелектуальна обдарованість старшокласників» та розглянути проблемні аспекти процесу самореалізації та професійного становлення обдарованих вихованців старшого шкільного віку у позашкільних навчальних закладах екологічного профілю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що дослідженню даної проблеми надається належна увага, зокрема таким аспектам як визначення підходів до розуміння психологічних основ та структури обдарованості (Дж.Гілфорд, Перлет, Б.Ф. Скіннер, К.А. Хеллер, К.Гейлор, Г.С. Холл, Р. Уайт, Л.О. Венгер, Н.С. Лейтес, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, А.В. Петровський, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн, Т.І. Сущенко, Г.Д Чистякова, М.П.Щерба та ін.), виділення сфер та видів обдарованості (С.Г.Гончаренко, Г.В. Бурменська, Ю.З. Гільбух, М.М. Гнатко, В.М. Слуцький, В.І. Степанов та ін.), питання виявлення та розвитку обдарованості учнів (І.С. Аверіна, Г.Ю. Айзенк, Ю.К. Бабанський, В.Д. Горський, В.І. Кірієнко, В.А. Крутецький, О.І. Кульчицька, Н.А. Садовська, Б.М. Теплов, Є.І. Щелбанова та ін.).

Питання про природу обдарованості, сутність її прояву впродовж багатьох років залишаються дискусійними і викликають гарячі суперечки представників різних наукових шкіл [14, с.1]. У педагогічній теорії та практиці напрацьовується значна кількість досліджень, пов'язаних з ідентифікацією обдарованості, розробляються програми допомоги дітям щодо реалізації їх здібностей та обдарувань.

Не дивлячись на те, що у поглядах учених щодо природи обдарованості, існують розбіжності, у центрі їхньої уваги завжди залишається питання продуктивного розвитку тих якостей особистості, які визначають види її прояву. Саме тому феномен обдарованості, її види, способи виявлення, характерні риси прояву нерозривно пов'язані з такими поняттями як задатки, схильності, здібності (загальні, спеціальні, творчі), талант, геніальність. Отже, як зазначає, Е. Лодзінська, психолого-педагогічний аспект вивчення феномена обдарованості завжди залишався домінуючим у дослідженнях даної проблеми [14, с.1].

Щоб розкрити поняття «інтелектуальна обдарованість» потрібно розглянути сутність самого терміну «обдарованість», з'ясувати його особливості та структуру.

В.М. Бехтерев писав, що разом з вихованням для будь-якої творчості необхідна та чи інша ступінь обдарованості [12, с.140].

Тривала історія наукових пошуків у досліджуваному напрямі, не дала на сьогодні єдиного підходу до визначення сутності самого феномену обдарованості. Також можна зазначити, що навіть питання появи терміну «обдарованість» до кінця не вивчено.

Так, одні джерела засвідчують, що вперше термін «обдарований» був використаний А.Треєм у 1839р. Зокрема, дослідник ототожнював цей термін зі словом «геній». Інші джерела стверджують, що термін «обдарований» з'явився в психології на початку ХХст. завдяки американцю Т.Уіпплу, який позначив їм учнів з наднормальними здібностями [12, с.140].

Широке використання у науковій літературі терміна «обдарованість» пов'язано із періодом утвердження педагогіки, а потім і психології як самостійних наук. Коренем слова «обдарованість» є «дар», тому як в українській, російській, так і в англійській (gifted) мовах це поняття має однозначне трактування – подарунок. [1, с.28].

Загалом, у літературі зустрічається понад сто визначень лише самого поняття «обдарованість». Слід зазначити, що термін обдарований «superdouce» мав багато противників, які пропонували змінити його на «enfantprecocose», тобто дитина, яка за своїм розвитком випереджає однолітків [18, с.94].

Обдарованість зараз визначається як вияв природних можливостей організму людини, що значно перевищують середній рівень. Біологічною основою обдарованості є особливості будови та функціональні властивості головного мозку й окремих його аналізаторів. Обдарованість може виявлятися в різних видах діяльності та в різні періоди розвитку людини. Критеріями обдарованості є рання мова, допитливість, енергійність, самостійність, відмінні пам'ять, висока концентрація уваги тощо

Серед відокремлюваних дослідниками видів обдарованості чільне місце посідає *інтелектуальна обдарованість*, що визначає здатність людини до оволодіння знаннями. Крім того, поняття «розумова» та «інтелектуальна» обдарованість на думку багатьох вчених є тотожними.

Поняття «інтелектуальна обдарованість» тісно пов'язано з поняттями «інтелект» та «інтелектуальні здібності». Вважаємо за доцільне докладніше проаналізувати ці категорії для обґрунтування визначення поняття «інтелектуальна обдарованість».

Тривалий час були поширені дві думки щодо сутності інтелекту. Відповідно до першої з них, інтелект - риса суто спадкова: або людина народжується розумною, або ні. Згідно з другою - *інтелект* пов'язаний зі швидкістю сприйняття чи реагування на зовнішні стимули [4, с.3]

В загальному вигляді *інтелект* - це система психічних механізмів, які обумовлюють можливість побудови «всередині» індивіда суб'єктивної картини того що відбувається. Психологічне коріння розумності (рівно як дурість і божевілья), таким чином, слід шукати в механізмах облаштування і функціонування інтелекту [17, с.9].

Вважається, що люди з розвиненим інтелектом вміють добре розуміти поведінку інших і власні мотиви, здатні швидко налагоджувати контакти з тими, хто їх оточує, і у своїй діяльності націлені на результат [4, с.3].

До *структури інтелекту* належать такі психічні процеси, як *сприймання і мислення, запам'ятовування і мовлення* та ін. Як зазначає С.У. Гончаренко, розвиток інтелекту, залежить від природних задатків, можливостей мозку й від соціальних факторів – активної діяльності, життєвого досвіду [8, с.146].

На думку М.А. Холодної, в загальному вигляді *інтелектуальна обдарованість* – це стан індивідуальних психологічних ресурсів (в першу чергу розумових ресурсів), які забезпечують можливість творчої інтелектуальної діяльності, тобто діяльності, яка пов'язана із створенням суб'єктивно і об'єктивно нових ідей, використанням нестандартних підходів у вирішенні проблем, чуттєвістю до ключових, найбільш перспективним шляхам пошуку рішень в тій чи іншій предметній галузі [17, с.244].

На переконання М.М. Янковчук *інтелектуальна обдарованість* – це особливе динамічне утворення, у структури якого входять інтелект, креативність, духовність. Автор зазначає, що поряд із самостійністю цих компонентів, існує взаємозв'язок між ними, взаємодія та взаємовплив їх одне на одного. Говорячи про *трискладові обдарованості*, а саме – *інтелект, креативність, духовність*, М.М.Янковчук акцентує, що саме духовність являє собою системотворчий фактор обдарованості. Беручи до уваги складний динамічний характер обдарованості, дослідником робиться припущення, що існує вплив на вияв обдарованості як внутрішніх психологічних факторів, так і зовнішніх культурно-психологічних факторів,

взаємодія яких призводить до розвитку обдарованості і проявляється в діяльності [13, с.48-54].

Рання юність – це вік безпосередньої підготовки підростаючої особистості до життя як дорослої людини, до вибору спеціальності, до безпосереднього оволодіння нею, до виконання відповідних соціальних функцій [6, с. 222]. Перехід від дитинства до дорослості в людському суспільстві передбачає залучення дитини до оволодіння системою знань, норм і навичок, завдяки яким індивід може створювати матеріальні та духовні цінності, виконувати суспільні функції і нести соціальну відповідальність [7, с. 236].

Більшість гуртківців переходячи до старших класів продовжують займатися поглибленим вивченням вибраної ними науки і об'єктів дослідження. В цьому віці з'являється бажання самостійно працювати за вибраною темою, поза загальними заняттями гуртка, що часто призводить до безпосереднього контакту з вченими.

Розвиток пізнавальних процесів і особливо інтелекту в підлітковому та юнацькому віці має два боки – *кількісний* та *якісний*. Кількісні зміни проявляються в тому, що старшокласник вирішує інтелектуальні завдання значно легше і ефективніше, ніж дитина молодшого шкільного віку. Якісні зміни перш за все характеризують зміни в структурі процесів мислення: важливо не те, які завдання вирішує людина, а яким чином вона це робить. Тому найбільш суттєві зміни в структурі психічних пізнавальних процесів у осіб, які досягли раннього юнацького віку, спостерігаються саме в інтелектуальній сфері [16, с. 319].

Інтелектуально обдаровані старшокласники виділяються яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями в тому чи іншому виді діяльності (актуальна обдарованість) або мають внутрішні, потенційні передумови і психологічні можливості для таких досягнень (потенційна обдарованість) [2, с. 13].

О.В. Звонарьова відмічає, що інтелектуально обдарована дитина - дитина, яка відрізняється гостротою мислення, спостережливістю і виключною пам'яттю, яка проявляє виражену і різнобічну допитливість, часто і на тривалий час занурюється у те чи інше заняття, охоче і легко навчається, виділяється вмінням добре викладати свої думки [11, с.25].

Можна сказати, що інтелектуально обдаровані старшокласники відзначаються високою самооцінкою, високим інтелектуальним розвитком, активною потребою у пізнанні, енергійністю, високим рівнем адаптації та потребою у самовдосконаленні, цілеспрямованістю.

Для обдарованих дітей особистою проблемою є недостатнє використання їх інтелектуального потенціалу у звичайній середній школі чи класі, тому вони самі шукають відповідний профіль, щоб краще самореалізуватись в ньому. Особливу групу старшокласників складають ті, що мають високий, на рівні обдарованості, IQ, але не здогадуються про це. Це діти із замаскованою, *прихованою, латентною обдарованістю*. Таких дітей іноді буває більше половини серед виявлених інтелектуальним тестуванням обдарованих старшокласників. В такому випадку педагог (психолог) має обережно здійснити дійство відкриття обдарованої дитини як для неї самої так і для її батьків [9, с. 43].

Під впливом активізації навчання з'являються такі його компоненти як активний пошук, гіпотеза, дослідницький підхід, готовність до розв'язування задач. Нестандартні дослідницькі завдання, які вчитель включає у структуру роботи учень сприймає як виклик власному інтелекту, з'являється елемент «змагання з собою».

Найяскравішими рисами творчої особистості є стійка, підвищена потреба в самоактуалізації, виявленні себе, самоствердженні, наявність особистої думки, інтелектуальна незалежність, зневажливе ставлення до стереотипів, авторитетів; потреба чинити опір шаблону, нав'язаному стилю діяльності, висока самооцінка, потреба мати свій «Я-образ», широта інтересів, оригінальність мислення тощо.

Усі ці риси при сприятливих психолого-педагогічних умовах допомагають учню самореалізуватися, тобто максимально ефективно використати свої здібності та нахили.

Розглядаючи позашкільну освіту як систему, яка постійно розвивається, підкреслимо, що нині вона дає можливості варіативного, багатoproфільного, багаторівневого, міждисциплінарного навчання, отримання додаткових знань, набуття спеціальностей і спеціалізацій у процесі навчання, виховання адаптивних якостей. Позашкільна освіта має сьогодні метапредметний, над- предметний характер. Вирішальна роль у формуванні практичного інтелекту учнів належить позашкільним навчальним закладам еколого-натуралістичного напрямку, які, порівняно із загальноосвітніми школами, спрямовують свій навчально-виховний потенціал на дітей, зацікавлених певною справою в одній із природничих галузей науки. У цих закладах еколого-натуралістичне виховання є найбільш ефективним, оскільки здійснюється не лише на основі врахування соціальних інтересів і природних реалій, а й шляхом застосування індивідуального підходу, що створює поле особистої відповідальності за отримані знання [4, с. 4].

Розвиваючи у підростаючого покоління пізнавальний інтерес у ході виконання наукових і науково-практичних досліджень, позашкільні установи налаштовують учнів на майбутню професію, яку можна отримати лише завдяки сумлінній праці, особистій ініціативі. Проте небезпечно орієнтувати учнів на миттєву дію, миттєвий результат, що зрештою формує нездатність до постійного вольового та розумового зусилля.

Еколого-натуралістична освіта в позашкільних закладах має вибудовуватися на основі нової екологічної етики, етики бажаного розвитку, то вона має всі підстави науково інтегруватися з історією, культурою, мистецтвом, мораллю, політикою, економікою тощо. Форми і зміст позашкільної роботи перебувають у прямій залежності від знань і досвіду педагога-позашкільника, який постійно спирається у своїй діяльності на

сучасні досягнення певної галузі природничих наук та на напрацьований досвід своїх попередників.

Важливою умовою формування всебічно розвиненої людини, виховання моральності, національної свідомості, одержання додаткових знань, умінь і навичок у системі «Природа – людина» є позашкільне навчання і виховання. Позашкільна і позакласна робота – не лише важлива ланка педагогічних зусиль для здійснення додаткової освіти та виховання, організації активного дозвілля, трудової підготовки учнів та юнацтва, а й система пошуку, розвитку, підтримки юних талантів та обдарувань, формування у такий спосіб творчої еліти в галузі природознавства, техніки, мистецтва, ремесел, суспільної та підприємницької діяльності. Саме тому нова система національної освіти в Україні має забезпечити спроможність підростаючого покоління вийти зі стану кризи, подолавши споживацьке ставлення до природи. Отже, позашкільна навчально-виховна діяльність сьогодні розглядається як важливий фактор найповнішого розкриття здібностей особистості та розв'язання її різноманітних освітніх проблем, забезпечення пріоритетів загальнолюдських цінностей, створення цілісної системи пошуку, розвитку, підтримки юних талантів і обдарувань для формування нової творчої особистості – громадянина молодій незалежній держави[3,с. 9-10].

Позашкільна освіта є неперервною уже за своєю суттю. Вона враховує наступність у зв'язках між дошкільною, початковою, загальною середньою та старшою профільною школою аж до професійної підготовки [5, с.74].

Самореалізація учнівської молоді у галузі природничих наук є пріоритетним напрямом діяльності позашкільних освітніх закладів еколого-натуралістичного спрямування, оскільки сприяє формуванню практичного інтелекту учнів та становленню нової генерації української інтелектуальної еліти. Варто зауважити, що в сучасному освітньому процесі спостерігається чітко виражена тенденція до розгляду біології як головної серед усіх природничих дисциплін [4, с.4].

Організація навчального процесу в сучасному позашкільному еколого-натуралістичному закладі базується на принципах достатності наукового, пізнавального, інформаційного, методичного забезпечення, завдяки чому створюються умови для самостійного творчого опанування та осмислення знань і вияву творчої й дослідницької ініціативи [4, с.5].

Усі світові та пропоновані останнім часом національні освітні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу діяльність того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні, зокрема інформаційні технології навчання. Як показують дослідження, часто причиною неуспішності учнів є їхнє невміння організувати свою навчальну діяльність і соціальну та побутову зайнятість. Тому першочерговим завданням сьогодні для педагога-позашкільника є допомога учнівській молоді в організації навчальної та інших видів творчої діяльності, тобто він має не тільки навчити вчитися, а й використовувати знання на практиці [4, с.5].

Найбільший внесок у вивчення проблеми самореалізації особистості зробили засновники гуманістичної психології – американські вчені А. Маслоу та К. Роджерс.

На основі концепцій особистісного росту та самореалізації (А. Маслоу, К. Роджерса, В. Сухомлинського, М. Амосова, О. Любіщева) особистісний ріст трактується як звільнення себе і знаходження життєвого шляху, самореалізація і розвиток усіх основних особистісних характеристик. Вони стверджують, що взаємодія особистості з власним внутрішнім світом (інтроперсональність) є не менш значимою, ніж взаємодія зі світом зовнішнім (інтерперсональність).

Необхідною умовою *самореалізації* інтелектуально обдарованої особистості є *саморозвиток*. Адже щоб обдарована особистість успішно реалізувалась, їй потрібно володіти системою морально-духовних цінностей, які є змістовою основою цього духовно-практичного процесу. *Саморозвиток* – *само зміна суб'єкта у напрямі свого Я-ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин*. Саморозвиток інтелектуально обдарованої

особистості пов'язаний з її життєдіяльністю, у межах якої він здійснюється. Тому вже з дошкільного віку, з моменту виокремлення свого Я, обдарована дитина стає суб'єктом власної життєдіяльності, оскільки починає ставити цілі, підкорятися власним бажанням і прагненням, враховуючи вимоги інших. Ці спонукання мають набувати суспільної спрямованості, бо в іншому разі вони деструктивно впливатимуть на розвиток обдарованої особистості.

Саморозвиток переважно є індивідуальним процесом, що розгортається у внутрішньому плані інтелектуально обдарованої особистості. Лише підліток спроможний самостійно формулювати завдання для самовизначення, розв'язання яких, однак, потребує спільного з дорослим пошуку відповідних способів.

У забезпеченні саморозвитку важливу роль відіграє механізм самопрогнозування, оскільки інтелектуально обдарована особистість повинна передбачати результати власної діяльності, поведінки і безпосередньо себе у нових морально-духовних координатах. Розглядаючи особливості самореалізації та професійного становлення інтелектуально обдарованих вихованців, слід звернути увагу на відповідальність як найважливішої якості людини, тому що, беручи на себе відповідальність, вона самореалізується.

Проблема пошуку простору для самореалізації надзвичайно актуальна в сучасних умовах для інтелектуально обдарованої особистості. Адже сучасне суспільство, у межах якого створюється цей простір, характеризується нестабільністю, невизначеністю всіх його сфер. Тому обдарованій особистості часто психологічно важко здійснити самостійний, свідомий, відповідальний вибір діяльнісної і духовно-практичної позиції, свого місця у світі. Тому формування у молоді потреби у самореалізації має бути стрижнем виховної діяльності педагога. У цьому зв'язку центром методичних зусиль педагога мають бути свідоме особистісне зростання, особистісна самореалізація обдарованого вихованця. Особливої значущості набувають дослідження механізмів, умов, специфіки становлення цього психологічного феномену в шкільному онтогенезі.

Розвиток індивідуальних здібностей та інтелектуальної обдарованості учнів, забезпечення умов їхньої самореалізації є одним із завдань управлінців сфери освіти, яке потребує від них розробки конкретних практичних заходів. На шкільному та позашкільному рівні педагоги повинні:

- визначити мету, створити план (програму) і режим роботи учня, забезпечити циклічність, тривалість навчання згідно з віковими та індивідуальними особливостями інтелектуально обдарованої дитини;
- забезпечити науковість змісту освіти відповідно до можливостей, нахилів, інтересів та потреб обдарованого вихованця;
- розробити і впровадити індивідуально-розвивальні стратегії та форми організації навчально-виховного процесу, різнорівневі програми;
- модернізувати методи, засоби навчання, винайти нові дидактичні технології, спрямовані на активізацію пізнавально-творчих можливостей інтелектуально обдарованих дітей;
- стимулювати постійний самоаналіз та самоосвітню діяльність учня;
- сприяти психолого-педагогічній освіті батьків інтелектуально обдарованих дітей;
- створювати умови для отримання додаткової освіти в позашкільних закладах з певного напрямку обдарованості.

Важливою умовою роботи з інтелектуально обдарованими дітьми є дотримання вчителем принципів педагогічної творчості, реалізація яких сприяє творчому розвитку особистості та її самореалізації. Створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу обдарованих учнів – основний обов'язок адміністрації позашкільного навчального закладу, який реалізується через низку заходів:

- побудову системи пошуку, відбору та діагностування рівня розвитку обдарованої дитини;
- забезпечення організації педагогічного процесу для максимального розвитку здібностей учнів;

- розробку програм роботи закладу освіти з обдарованими учнями;
- визначення варіативної частини робочого плану, яка б максимально враховувала розвиток обдарованих дітей;
- створення комплексу науково-методичних та навчальних матеріалів;
- розробку конкретних методичних рекомендацій щодо індивідуальної роботи з обдарованими дітьми з окремих навчальних дисциплін;
- підбір та підтримка педагогічних кадрів відповідного рівня, які були б здатні сприяти творчій праці учня, виявляти ініціативу та професійну компетентність у цій галузі педагогічної діяльності;
- постійне вивчення педагогічної майстерності учителів, забезпечення умов для їхньої самоосвітньої діяльності, підвищення загальнокультурного та професійного рівня;
- відпрацювання оптимальної системи контрольної-оцінювальної діяльності учня і вчителя з позицій гуманізації освітнього процесу;
- сприяння участі обдарованих учнів у конкурсах та змаганнях різних рівнів: олімпіадах, турнірах, спартакіадах, конференціях, заочних та позашкільних формах навчання [15, с 68-69].

Висновок: Отже, підсумовуючи вищесказане, можна зазначити, що здібності і навіть обдарованість не гарантують учням стовідсоткову самореалізацію особистості в умовах навчально-виховного процесу (школа, позашкільні навчальні заклади та ін.). Лише комплексний підхід до розв'язання чисельних проблем, які супроводжують розвиток інтелектуально обдарованої особистості та постійне створення відповідних психолого-педагогічних умов забезпечать ефективну реалізацію її потенційних можливостей.

Список використаних джерел

1. Антонова О.Є. Обдарованість: досвід історичного і порівняльного аналізу: [монографія] / О. Є. Антонова.- Житомир: Житомир.держ.унт,2005.-456с.ISBN 966–856–144–9

- 2.Богоявленская М. Дар богов, или все дети талантливны: школьные проблемы одарённых детей./ Марина Богоявленская / Шк.Психолог.-2004.-8-15 нобр.(№ 42).- С.12-13.
- 3.Вербицкий В.В. Юннатівський рух в Україні.-К.:Деміур, 2001.-304с.ISBN5-7702-00-6
- 4.Вербицкий В.В.Формування практичного інтелекту учнів в умовах позашкільного еколого-натуралістичного закладу // Рідна школа. – № 12(грудень). – 2011. – С. 3 -5.
- 5.Вербицкий В.В, Еколого-натуралістична освіта в Україні: історія, проблеми, перспективи / В.В. Вербицкий. - К.І Аверс, 2003. - 304 с.
- 6.Возрастная психология / [под ред. Г.С. Костюка]. – К. : Рад. школа, 1976. – 272с.
- 7.Вікова психологія : навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – К. : Академвидав, 2006. – 360 с.
- 8.Гончаренко С. У.Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
- 9.Готовність учня до професійного навчання. Упоряд.: В. Рибалка. За заг. ред.. С. Максименка, О. Главник.- К.:Мікрос-СВС, 2003.-112с.-(Психол. Інструментарій).
Бібліогр.: с.104-107
- 10.Жук Л.В. Обдарована дитина в умовах сучасної освітньої системи // Обдарована дитина. – 2009. – № 1. – С. 3-7
- 11.Звонарьова О.В. Психолого-педагогическое сопровождение индивидуально-образовательной траектории развития интеллектуально одаренных детей дошкольного возраста: Материалы IV Всероссийского съезда Российского психологического общества. М.,2007.Т.2.С.25
- 12.Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. -СПб.: Питер.2011.- 448с.: ил.-(Серия "Мастер психологии"). ISBN978-5-49807-239-5
13. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя. – Л., 1985;- С.39-41.
- 14.Лодзінська Е. Особливості роботи вчителя з математично обдарованими учнями 4-8 класів (на матеріалі польської школи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання математики» / ЕльжбетаЛодзінська. – Київ, 2001. – 19 с.
- 15.Організація психологічної служби в школі/уклад. Л. В. Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 111 [1]с. – (Серія «Психологічна служба школи»).
- 16.Психология человека от рождения до смерти. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2002. – 656 с. – (Серия «Психологическая наука»).

17.Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. - Томск: Изд-во том.ун-та. Москва: Изд-во «Барс» 1997. - 393с.

18.Щебланова Е.И. Выявление одаренных детей: поиск альтернативных методов обучения. //Е.И. Щебланова//Освіта та розвиток обдарованої особистості. -2012. №3-4(сепень-вересень). -С.221-224.

Шевчук С.И., Еловец О.И.

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ, ПРОБЛЕМНЫЕ
АСПЕКТЫ САМОРЕАЛИЗАЦИИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
СТАНОВЛЕНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО ОДАРЕННЫХ
ВОСПИТАННИКОВ ВНЕШКОЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ
ЭКОЛОГО-НАТУРАЛИСТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ**

В статье раскрыты понятия «одаренность» и «интеллектуальная одаренность старшекласников», а также освещена специфика проявления интеллектуальной одаренности у детей старшего школьного возраста. Кроме того, рассмотрены проблемные аспекты процесса самореализации и профессионального становления интеллектуально одаренных старшекласников внешкольных учебных заведений эколого-натуралистического профиля. Даны рекомендации педагогам, руководителям кружков относительно работы с этой особенной группой учащихся.

Ключевые слова: интеллектуальная одаренность, внешкольные учебные заведения, интеллектуально одаренная личность, самореализация, профессиональное становление.

S.I. Shevchuk, O.I. Yelovecz`

**THEORETICAL PRINCIPLES OF DEVELOPMENT, PROBLEM
ASPECTS OF SELF-REALIZATION AND PROFESSIONAL BECOMING
OF THE INTELLECTUALLY GIFTED SENIOR OF OUT-OF-SCHOOL
EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF ECOLOGICAL PROFILE**

The article exposes the concepts of “giftedness” and “giftedness of senior high school students” and deals with the specificity of intellectual giftedness of senior high school students. Problem aspects of self-realization and professional becoming of the intellectually gifted senior high school students of out-of-school educational establishments of ecological profile are also considered in the article. Recommendations to work with this specific group of students are given to the teachers and club leaders

Key words: intellectual giftedness, out-of-school educational establishments, intellectually gifted personality, self-realization, professional becoming.

References

1. Antonova O. Je. Obdarovanistj: dosvid istorychnogho i porivnjaljnogho analizu: [monoghrafija] / O. Je. Antonova.- Zhytomyr: Zhytomyr.derzh.unt,2005.-456s.ISBN 966-856-144-9
2. Bogojavlenskaja M. Dar bogov, ili vse deti talantlivy: shkolye problemy odarjonnyh detej./ Marina Bogojavlenskaja / Shk.Psiholog.-2004.-8-15 nobr.(# 42).- S.12-13.
3. Verbyckyj V.V. Junnativs'kyj rukh v Ukrajinі.-K.:Demiur, 2001.-304s.ISBN5-7702-00-6
4. Verbyckyj V.V. Formuvannja praktychnogho intelektu uchniv v umovakh pozashkiljnogho ekologho-naturalistychnogho zakladu // Ridna shkola. – # 12(ghrudenj). – 2011. – S. 3 -5.
5. Verbyckyj V.V, Ekologho-naturalistychna osvita v Ukrajinі: istorija, problemy, perspektyvy / V.V. Verbyckyj. - K.I Avers, 2003. - 304 s.
6. Vozrastnajapsykhologhyja / [pod red. Gh.S. Kostjuka]. – K. : Rad. shkola, 1976. – 272s.
7. Vikova psykhologhija : navch. posib. / M. V. Savchyn, L. P. Vasylenko. – K. : Akademvydav, 2006. – 360 s.
8. Ghoncharenko S. U.Ukrajins'kyjpedagoghichnyj slovnyk. – K.: Lybidj, 1997. – 376 s.
9. Ghotovnistj uchnja do profesijnogho navchannja. Uporjad.: V. Rybalka. Za zagh. red.. S. Maksymenka, O. Ghlavn'nyk.- K.:Mikros-SVS, 2003.-112s.-(Psyhol. Instrumentarij). Bibliogr.: s.104-107
10. Zhuk L.V. Obdarovana dytna v umovakh suchasnoji osvitnjoji systemy // Obdarovana dytna. – 2009. – # 1. – S. 3-7
11. Zvonar'ova O.V. Psihologo-pedagogicheskoe soprovozhdenie individual'no-obrazovatel'noj traektorii razvitija intelektual'no odarennyh detej doskol'nogo vozrasta: Materialy IV Vserossijskogo s"ezda Rossijskogo psihologicheskogo obshhestva. M.,2007.T.2.S.25
12. Il'in E.P. Psihologija tvorcestva, kreativnosti, odarennosti.-SPb.: Piter.2011.- 448s.: il.-(Serija "Master psihologii"). ISBN978-5-49807-239-5
13. Kuz'mina N.V. Sposobnosti, odarennost', talant uchitelja. – L., 1985;- S.39-41.
14. Lodzins'ka E. Osoblyvosti roboty vchytelja z matematychno obdarovanymy uchnjamy 4-8 klasiv (na materialі poljs'koji shkoly) : avto-ref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.02 «Teorija i metodyka navchannja matematyky» / ElzhbetaLodzins'ka. – Kyjiv, 2001. – 19 s.
15. Orghanizacija psykhologhichnoji sluzhby v shkoli/uklad. L. V. Turishheva. – Kh.: Vyd. hrupa «Osnova», 2012. – 111 [1]s. – (Serija «Psykhologhichna sluzhba shkoly»).
16. Psihologija cheloveka ot rozhdenija do smerti. – SPb.: prajm – EVROZNAK, 2002. – 656 s. – (Serija «Psihologicheskaja nauka»).

17.Holodnaja M.A. Psihologija intellekta: paradoksy issledovanija. - Tomsk: Izd-vo tom.un-ta. Moskva: Izd-vo «Bars» 1997.- 393s.

18.Shheblanova E.I. Vyjavlenie odarenyh detej: poisk al'ternativnyh metodov obuchenija.//E.I. Shheblanova//Osvita ta rozvitok obdarovanoï osobistosti.-2012. #3-4(serpen'-veresen').-S.221-224.